

Gemengd nieuws

Dankwoord van het Zuid-Hollands Landschap aan de KNNV afdeling Voorne

Het Zuid-Hollands Landschap heeft een roerig jaar achter de rug vanwege de verregaande bezuinigingen. Met minder budget gaan we proberen toch dezelfde taken te blijven doen. Dat kan alleen dankzij de inzet van organisaties zoals de KNNV. Het Zuid-Hollands Landschap stelt dat zeer op prijs! De inzet van vrijwilligers is nu meer nodig dan ooit om de taken die wij als Zuid-Hollands Landschap zo belangrijk vinden uit te voeren.

Wij hopen dat u ook in 2012 ons weer terzijde wilt staan bij ons werk.

Het regioteam dankt u en wenst u en de uwen een voorspoedig en gezond 2013 toe.

Hans Visser

regiohoofd Eilanden

Cursus Vogels leren kennen.

Net als vorig jaar zullen de KNNV afdeling Voorne en het IVN gezamenlijk een cursus organiseren voor beginnende vogelaars. Hiermee hopen we in eerste instantie mensen te bereiken die nog geen lid zijn van KNNV of IVN.

Toen deze cursus vorig jaar werd aangekondigd kwamen er al snel meer aanmeldingen dan we konden plaatsen. We moesten een wachtlijst opstellen. Met deze cursus willen we mensen die weinig tot niets weten van vogels laten kennismaken met de kenmerken van vogelsoorten uit de directe omgeving. Dankzij een financiële bijdrage van de gemeente Hellevoetsluis kunnen we de cursisten een CD met vogelgeluiden meegeven en krijgen ze een USB stick waarop al het lesmateriaal staat. Met dit materiaal kan men thuis alles nog eens nakijken en oefenen. De cursus bestaat uit twee avonden theorie (3 en 10 april) en twee ochtendexcursies (6 en 13 april).

Peter Vermaas

Over Monitoring

De redactie heeft mij gevraagd om 'iets' over monitoring te schrijven. Dat doe ik natuurlijk graag. Het is altijd wel de vraag wat je nu eigenlijk wilt vertellen. Ik heb daarom geprobeerd iets in het algemeen te vertellen over monitoring en over hoe wij als Zuid-Hollands Landschap daarmee omgaan. Ik heb mij vooral gericht op mijn regio, namelijk IJsselmonde, Voorne-Putten en Goeree.

Wat is monitoring?

Het Engelse woord monitoring betekent oorspronkelijk 'bewaken'. Volgens meerdere woordenboeken en encyclopedieën komt monitoring neer op 'het op de hoogte zijn van (het functioneren van) een systeem'. Het gaat dus om het meten en opslaan van gegevens om te weten hoe een systeem functioneert. Het op de hoogte zijn bestaat uit het meten van de kenmerkende parameters voor dat systeem. Een parameter is een onbekende of variabele, die wanneer we die kennen, de waarde van een systeem aangeeft. In ons geval is het systeem het geheel van planten, schimmels en dieren (het biotische deel), samen met de niet-natuurlijke

factoren, zoals bodem, grondsoort, klimaat, grondwater, etc. (het abiotische deel). Het gaat dus om het volgen van bepaalde aspecten en het opslaan van de uitkomsten daarvan, de inventarisatiegegevens. Een derde aspect van monitoring, is het interpreteren van de verzamelde gegevens. Monitoring is dus meer dan inventariseren.

Na deze zeer theoretische en droge benadering hebben we hopelijk eenzelfde beeld gekregen van wat monitoring nu eigenlijk is.

Hoe wordt er gemonitord?

Zoals uit de inleiding blijkt, begint het monitoren in de praktijk met het inventariseren, ook wel het veldwerk genoemd. Dit veldwerk gebeurt op een manier die gericht is op wat we willen weten. Om welk dier, welke plant of welke abiotische factor gaat het? Zo zijn er voor iedere situatie methoden ontwikkeld die, in die situatie, het beste resultaat geven. Die methoden zijn zo omschreven dat ze inzicht geven in hoe, wat en wanneer je als veldwerker moet inventariseren. De meeste methoden zijn dus gestandaardiseerd. Dit is bijvoorbeeld om zoveel mogelijk eenheid te krijgen in de manier waarop er gewerkt wordt en daarmee ook in het resultaat. Een voorbeeld is de zogenaamde BMP-methode, de Broedvogel Monitoring Project-methode. Dit is een methode om vast te stellen welke vogels broeden in een bepaald gebied. Onder meer is vastgelegd: het aantal bezoeken dat gedaan moet worden, op welke tijdstippen, regels over het interpreteren van een waarneming, hoe je e.e.a. op een veldkaart noteert en hoe je tenslotte al die informatie samenbrengt in een uiteindelijke stippenkaart. Een stippenkaart is een kaart met als ondergrond een topografische kaart, waarop de locatie van het broedterritorium van de bewuste vogel staat aangegeven. Tegenwoordig gebeurt dit voor een groot deel 'automatisch' door veldgegevens digitaal in te voeren, waarna er door een computerprogramma wordt 'geautoclusterd'. Het eindresultaat wordt dus door de computer geleverd, maar wel na zorgvuldig veldwerk. Onze vogelwerkgroep werkt hier al op grote schaal mee. Een ander digitaal hulpmiddel is de GPS (Global Positioning System) waarmee de exacte locatie van bv. planten kan worden ingemeten omdat planten als zodanig niet mobiel zijn. Ondanks digitale hulpmiddelen blijft kennis van soorten en biotopen gelukkig nog het belangrijkste. Hier vinden we tenslotte de uitdaging in!

Er zijn standaardmethoden voor planten en dieren, maar bijvoorbeeld ook voor het opnemen van grondwaterstanden. Al deze methoden hebben hun eigen voorschriften.

Het mag duidelijk zijn dat juist door het gebruiken van standaardmethoden, vergelijkingen over bijvoorbeeld verschillende jaren of van gelijksoortige gebieden zo verantwoord mogelijk zijn.

Waarom wordt er gemonitord?

Waarom willen we als overheid, als natuurbeheerder of als zogenaamde Particuliere Gegevensbeherende Organisatie (PGO), zoals SOVON, FLORON en de Vlinderstichting, monitoren? In het algemeen kan er met de juiste informatie over flora en fauna en de daaraan gerelateerde aspecten, (overheids)beleid gemaakt worden. Wanneer bijvoorbeeld blijkt dat bepaalde planten of vegetatietypen het moeilijk hebben in Nederland, kunnen maatregelen genomen worden om ze direct (wettelijk) te beschermen en/of om de groeiplaatsen veilig te stellen. Bijvoorbeeld bij bouwprojecten of infrastructurele werken. Bijna altijd komt de basisinformatie, waarmee Rijks- of Europees beleid gemaakt wordt, bij de PGO's vandaan. Dus uiteindelijk ook voor een belangrijk deel bij de vrijwilligers. Voor het maken en evalueren van het Rijksbeleid zijn er voor verschillende diergroepen, planten, paddenstoelen, etc. zogenaamde Meetnetten uitgerold over Nederland. Alle verzamelde veldgegevens komen daarin terecht.

Op kleinere schaal willen natuurbeherende organisaties zoals het Zuid-Hollands Landschap natuurlijk ook graag weten wat er in de terreinen groeit, bloeit, loopt, vliegt en zwemt.

In de eerste plaats om het gevoerde beheer te kunnen evalueren. Het Zuid-Hollands Landschap hanteert hiervoor het volgende systeem. Ongeveer eenmaal per 6 jaar wordt een beheerplan voor een terrein of terreincluster opgesteld. Een vast onderdeel van het beheersplan is de beheerevaluatie. In de evaluatie worden de gestelde doelen naast de bereikte

resultaten gelegd. De bereikte resultaten bestaan enerzijds uit de uitgevoerde beheersmaatregelen, bijvoorbeeld maaien, begrazen, zagen, etc. en anderzijds uit wat de diverse inventarisaties hebben opgeleverd. Dus dan gaat het erom welke soorten dieren en planten waar zijn gevonden en in welke aantallen. Dit alles geeft een beeld of het juiste beheer is gevoerd (gerelateerd aan de doelen) of dat een en ander moet worden bijgesteld, hetzij het beheer hetzij het doel. Voor planten en vegetatie is dat soms lastig omdat in vrijwel alle situaties een bepaald stadium van successie wordt geprobeerd vast te houden met liefst zoveel mogelijk waardevolle soorten (vaak Rode Lijstsoorten). Er zal dus na kortere of langere tijd geaccepteerd moeten worden dat soorten verdwijnen, maar gelukkig verschijnen er vaak ook weer nieuwe soorten, afhankelijk van de mate van successie.

Een andere reden zijn de eisen die het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer stelt. Om als Zuid-Hollands Landschap voor de beheersvergoedingen (waarmee het eigenlijke werk wordt gefinancierd) in aanmerking te komen, moet er voldaan worden aan bepaalde eisen ten aanzien van monitoring, zoals welke dieren of planten geïnventariseerd worden en met welke regelmaat.

Natuurlijk is het als dagelijks beheerder ook erg interessant om te weten wat er zoal in de beheerde terreinen voorkomt.

Wat wordt er zoal gemonitord?

Bij het Zuid-Hollands Landschap wordt er heel veel gemonitord. Het veldwerk bestaat uit het inventariseren van planten, soms een bepaalde soort, maar meestal vlakdekkend. Vegetaties en broedvogels in vrijwel alle terreinen: de zogenaamde Westplaattellingen (waar maandelijks de rustende en foeragerende vogels op de Westplaat/Slikken van Voorne worden geteld); macrofauna van de poelen in de Duinen van Oostvoorne en de Westduinen op Goeree; vlinders volgens twee vaste vlinderroutes in de Duinen van Oostvoorne; libellen in en rond de poelen in de Duinen van Oostvoorne en op Goeree; paddenstoelen in vrijwel alle terreinen; grondwaterstanden in de Duinen van Oostvoorne, in enkele polderterreinen op Voorne en in enkele terreinen op Goeree en zoogdieren in bijna alle terreinen. Dit gaat vrijwel allemaal op de regelmatige en structurele inventarisaties. Daarbij komen nog de incidentele waarnemingen van vrijwilligers, collega's, beschermers, etc. van bijvoorbeeld insecten (zoals blauwvleugelsprinkhaan), zandhagedis, etc..

Ook worden er in voor- en najaar vogels geringd op het Parnassiavlak.

Een speciaal, momenteel lopend, project is de zogenaamde nulmeting Maasvlakte 2. Op een groot aantal plekken in de duinen ten noorden en ten zuiden van Maasvlakte 2 staat apparatuur opgesteld om onder andere stikstof te meten, die al dan niet met de neerslag op de duinen valt, de saltspray en de invloed van de wind met als belangrijkste factor de eventuele mate van verstuiving van zand, enz.. Het gaat er dus om zo goed mogelijk in beeld te krijgen wat de situatie is vóórdat Maasvlakte 2 operationeel wordt. Later kan dit dan vergeleken worden met de situatie wanneer Maasvlakte 2 in gebruik is en wat dat gebruik teweeg brengt.

Wanneer vindt het veldwerk plaats?

Wanneer het veldwerk wordt uitgevoerd, hangt af van wat er geïnventariseerd moet worden. Je moet dus de biologie van het dier of de plant kennen om het op een effectieve manier te doen, maar nog belangrijker, op de voor het object minst belastende manier.

Een paar voorbeelden: De in winterrust verkerende vleermuizen worden altijd in het eerste weekeinde van januari geteld. In korte tijd wordt in bijna alle bunkers en forten op Voorne en Goeree een kijkje genomen en wordt er geteld en op soort gebracht. De waterstanden worden tweemaal per maand, rond de 14e en de 28e, opgenomen. De vlinders worden via een in overleg met de Vlinderstichting vastgelegde route wekelijks geteld. Broedvogels worden uiteraard in het broedseizoen, ongeveer februari tot half juli, geteld. Binnen die periode bestaan er voor de verschillende soorten verschillende optimale deelperiodes. Libellen vliegen, zoals veel insecten, alleen bij relatief mooi weer. Om bij regen en wind eropuit te gaan voor libellen heeft dus geen zin.

Wie doen het veldwerk?

Zoals al eerder aangegeven wordt er in het geval van de regio Eilanden van het Zuid-Hollands Landschap heel veel door vrijwilligers gedaan. Het is bijna onmogelijk om dat in uren uit te drukken, maar het gaat om een zeer groot aantal. Een ruwe inschatting van mijn kant is dat het om ongeveer 50 a 60 vrijwilligers per jaar gaat.

In sommige gevallen worden inventarisaties uitbesteed aan professionele organisaties, de PGO's of een ecologisch adviesbureau.

Tenslotte heeft het Zuid-Hollands Landschap een professionele vegetatiekundige in dienst. Deze collega is in het vegetatie seizoen druk bezig met het maken van opnames van vooral de zogenaamde Permanente Quadraten, de PQ's. Dit zijn grotere of kleinere vlakjes, die middels coördinaten vastliggen in het terrein en die vervolgens met regelmaat geïnventariseerd worden op de planten die in zo'n PQ voorkomen. Tijdens het winterseizoen werkt hij alles uit en komen de gegevens in de diverse databanken.

Tot slot.

Ik wil graag van deze gelegenheid gebruik maken om alle vrijwilligers die voor het Zuid-Hollands Landschap voor dag en dauw opstaan en in regen en wind (maar soms ook met heel mooi weer) bezig zijn, hartelijk bedanken voor hun inspanningen!

Hans Visser

Regiobeheerder Zuid-Hollands Landschap

De Beninger Slikken

(De auteur schrijft de naam "Beninger Slikken" zoals ook de provincie en Rijkswaterstaat deze naam schrijven. De beheerder van het terrein, Natuurmonumenten, hanteert als schrijfwijze "Beningerslikken". Vandaar dat in deze "In de Branding" beide schrijfwijzen worden gebruikt. red.)

Toen ik in oktober 1966 voor het eerst op de Beninger Slikken kwam, was dat, zoals dat tegenwoordig heet, een natuurbeleving. Dit was echte ruige natuur, heel anders dan de gebieden rond Rotterdam zoals de Vlaardingse Vlietlanden en de Rottemeren. Het feit dat we op die dag ook nog een roerdomp zagen, droeg daar natuurlijk flink aan bij. Het was in de tijd dat het zien van een grote groep grauwe ganzen nog bepaald geen alledaags verschijnsel was en grauwe ganzen waren er op de Beninger Slikken, vooral in het najaar, volop. Ze foerageerden massaal op de wortelstokken en wortelknollen van ruwe bies en zeebies. En natuurlijk was er het getij dat het gebied voortdurend van uiterlijk liet veranderen. Bij laag water vielen er uitgestrekte slikken droog, tot ver voorbij de huidige oeververdediging en bij hoog water was het gebied lopend nauwelijks begaanbaar.

Toch was de menselijke invloed groter dan je op het eerste gezicht zou denken. In de winter werd bijna al het riet gemaaid, waarna de stoppel vaak werd afgebrand om "onkruid" en "ongedierte" te bestrijden. In het vroege voorjaar was het gebied dan grotendeels kaal, met maar weinig overjarig riet. In de rietlanden was een uitgebreid systeem van grotere en kleinere greppeltjes aanwezig. Ook de ruwe biezen werden in de nazomer gemaaid. Het brakke water voorkwam dat er bomen konden groeien. In najaar en winter werd er flink gejaagd op ganzen en eenden, onder andere vanuit een aantal jachthutten. Langs de dijk lagen een paar kleine stukjes grasland, met een heel hoge dichtheid aan weidevogels, vooral tureluurs.

Geschiedenis

De Beninger Slikken zijn ontstaan als een aanwas tegen de dijken van de polders Zuidland en Beningerwaard, die in respectievelijk 1436 en 1698 zijn ingepolderd. Al op kaarten uit de 17e eeuw is hier een slikkengebied te zien.